

Nr 248

Av herr Sörenson m. fl., om åtgärder mot psykiska störningstillstånd.

(Lika lydande med motion nr 311 i Andra kammaren)

Frågan om den enskilda människans ställning i samhället tillvinner sig en allt större uppmärksamhet. Samtidigt som den ekonomiska välfärden bygges ut och göres mer solid, upplever vi att individerna förslites hårt. De hårdnande kraven på effektivitet i produktionen, ett villkor för vår standardhöjning, medför ett kraftigt stegradt "uttag" av psykisk energi. Eftersom människor endast har ett visst mått av sådan energi till sitt förfogande betyder detta, att en stor del i produktionen sysselsatta medborgare kommer att ständigt leva på gränsen för sin prestationsförmåga. En sådan "balansgång" mellan krav och förhandenvarande energi ökar spänningen med psykiska rubbningar som följd. En icke obetydlig grupp i arbetslivet tvingas ofta träda över de personliga resursernas gräns med allvarliga skadeverkningar som följd.

På en industriläkarkonferens har redovisats, att ca 15 % av de i produktionen anställda inte har den intellektuella kapacitet, som dagens utvecklade och rationaliserade industri kräver. De enklare arbetsuppgifter, som tidigare kunde fyllas av detta intellektuellt något mindre utvecklade arbetsklientel, har bortrationaliserats. Men också dessa 15 % har rätt att leva i samhället utan att känna sig odugligförklarade.

Följden av ovan skissartat antydda situation blir, att den ekonomiska välfärden i många fall förbyts i personlig ofärd. Psykoneuroser är i kraftigt tilltagande i samhället. Kollapser av psykiska orsaker blir allt vanligare. Psykosomatiska störningar blir en ofrånkomlig följd av den tilltagande psykiska stressen och instabiliteten. Allvarlig begrundan är prof. Bror Rexeds ord värda:

Nötningarna på vårt psyke ger också effekter på våra inre organ. Vårt hjärta, våra blodkärl och vår magsäck deltar i känslöytringarna. Om nötningarna får fortgå för länge, reagerar vi med t.ex. högt blodtryck, magsår, migrän eller astma. Dessa psykosomatiska sjukdomar kommer att tillta. Det är priset, som vi betalar för att kunna hänga med i vår fordrande och jäktade tillvaro.

Kanske kommer priset för vår ökade ekonomiska standard att bli alltför högt: alltför många förslitna och livsodugliga människor. Frågan är

först och främst av medmänsklig art. Den har också ekonomiska aspekter av stor betydelse.

De psykiska problemen i det moderna samhället grundlägges i ökad grad i tidiga åldrar. Redan i skolan utsättes eleverna för prestationskravens förslitning. Skolöverläkaren i Stockholm, Torsten Ramer, rapporterar att antalet högstadiecelever, som fordrar psykisk undersökning, ökat från drygt ett hundratal 1957/58 till nära ett tusental 1964/65. Och då är att märka, att endast de svårast drabbade blivit föremål för psykisk hjälp. Skolan av i dag erbjuder "en arbetsmiljö som rymmer uppenbara risker för dem som arbetar där", säger dr Ramer. Detta gäller såväl lärare som elever. Vad saken nu gäller, framhåller dr Ramer, är att skydda våra barn från att skadas.

Ett annat livsområde, som påverkar den riskabla psykiska instabiliteten i vårt samhälle, är den mänskliga samlevnaden. Det torde vara ofrånkomligt, att ofta elementära insikter om innebörden av ett litet barns psykiska växande saknas hos föräldrar. Den hygieniska och allmänbiologiska kunskapen om det växande barnet har tilltagit, inte minst genom mödravårdscentralernas arbete. Men insikten i den psykiska sidan av ett barns inväxande i en familj och en samhällsgemenskap synes i allt för många fall vara mycket bristfällig. Bristande kunskaper från föräldrarnas sida hur ett barn reagerar och har rätt att reagera skapar en tafatthet inför uppfostringsituationer, som leder till psykisk vanvård, som kan medföra men för livet. Denna situation berör hela samhällsgemenskapen.

Nära förbunden med denna aspekt är frågan om innebörden av att leva samman i äktenskap. Familjerådgivningsbyråer har sin givna plats i samhällets service och bör utbyggas. Men vad de kan uträtta är — i bästa fall — att kriser i äktenskapliga relationer kan övervinnas. Av större betydelse är att en elementär insikt om allmänt vedertagna elementa om samlevnad erbjudes innan äktenskap ingås. Om här en effektiv kunskap kunde bibringas dem, som planerar att ingå äktenskap, finns anledning att förmoda, att ett mer stabilt och avspänt familjeliv skulle komma till stånd. Frågan om familjens harmoniska samliv är för samhället en avgörande fråga. Obligatorisk familjekunskapsundervisning i grundskolan torde även i detta sammanhang böra övervägas.

Även utformningen av samhället, av den miljö människan har att leva och verka i, är i detta sammanhang av väsentlig betydelse. Omvandling från ett relativt statiskt agrart betonat samhälle till ett industrialiserat och i stor utsträckning urbaniserat samhälle har givetvis varit en förutsättning för den kraftiga välständsökningen. Denna utveckling fortskrider alltjämt.

I stor utsträckning har människan tvingats att anpassa sig till denna miljöutveckling, d.v.s. man har låtit utvecklingen ske utan att vederbörlig hänsyn tagits till den enskilda människan. Denna utveckling måste ersättas av en målsättning som innebär, att den tekniska omvandlingen i högre grad an-

passar sig till den enskilda människans anspråk och behov. Den miljöpolitik som förs, måste få en mentalhygiensk orientering, varvid alltså hänsyn tas till att icke blott människans materiella standard skall främjas. Detta förutsätter bl. a., att de personer — främst tekniker av olika slag, som aktivt tar del i samhällsordningen — erhåller en utbildning som gör dem skickade att ta hänsyn även till andra än de rent tekniska spörsmålen. Hur och i vilken omfattning detta skall ske måste närmare utredas. En grundtanke bör dock vara att t.ex. ingenjörer, arkitekter och stadsplanerare redan i samband med fackutbildningen ges ökad kunskap om de faktorer, som är av betydelse för miljöers anpassning till människan, att de alltså får kunskap icke blott om den tekniska sidan av sin uppgift utan även om den lika viktiga mänskliga sidan.

Det vill synas, som om tiden är inne för samhället att på ett helt annat sätt än hittills få in i bilden den psykiska sidan av vårt folks välstånd. Uppgiften är i hög grad av förebyggande art. Det gäller att på lämpliga vägar, utan att på minsta sätt kränka individens personliga integritet, söka erbjuda vägledning och hjälp vad gäller den personliga och samlevnadsmässiga problematiken. Uppgiften är också, att, då en psykisk störning inträtt, erbjuda sådan hjälp, att den brutna personliga helheten och integriteten helas och återupprättas.

Många psykiskt störda människor upplever sig inte som sjuka och söker sig därför icke till sjukhuskliniker, ofta inte ens till läkare. Det skulle för samhället vara av stor betydelse, om öppna kliniker, utan anknytning till sjukvården, kunde skapas, där stressfenomen och psykoneuroser på ett förståelsefullt sätt kunde behandlas. En sådan utveckling förutsätter att tillgången på människovårdare med kunskap om det psykiska kraftspelet hos människan och dess bemästrande ökar. Härvid bör beaktas, att medicinsk utbildning icke alltid är nödvändig för effektiv psykisk behandling. En vederhäftig utbildning av icke medicinskt skolade människovårdare med psykisk insikt skulle betyda en vidgning av samhällets möjligheter att möta den tilltagande individuella psykiska problematiken i vårt samhälle. Givetvis bör en sådan verksamhet stå under överinseende av terapeutiskt orienterade läkare.

De frågor, som här ovan antytts, har en sådan storleksgrad, att en noggrann penetrering av den problematik som de rymmer måste ske, innan effektiva åtgärder av större omfattning kan sättas in. Samtidigt är angelägenheten att samhället besinnar välståndets psykiska problematik trängande och stor. Det synes därför riktigt, att en utredning tillsättes med uppgift att penetrera innebörden av det ovan antydda problemkomplexet — den psykiska problematiken i det moderna samhället — och framlägga förslag om åtgärder i anledning av de resultat, som utredningen når fram till. Särskilt bör utredningen uppmärksamma följande uppslag.

1. Undervisning i barnens psykiska och mentala utveckling, möjligen i anslutning till de existerande mödravårds- eller barnavårdscentralerna.

2. Föräktenskaplig undervisning gällande innebörden av samlivet i äktenskap, ev. i form av obligatorisk undervisning i familjekunskap i grundskolan.

3. Omfattningen av stressfenomen i skolan och åtgärder för att "avstresa" såväl lärare som elever.

4. Ett förstärkande av utbildningen av i samhället verksamma människovårdare med insikt i den industriellt och socialt psykiska problematiken och vägar till återställande av rimlig psykisk balans.

5. Inrättande av öppna, ej till allmänna sjukvården anknutna kliniker, för hjälp till människor i psykisk obalans.

6. En översyn av användningen av s. k. psykologiska testsystem med avskaffande av sådana utgallringstester, som icke visar sig hålla måttet inför en vederhäftig vetenskaplig granskning.

7. Förstärkning av möjligheterna för privat arbetande psykologiska institut att effektivt tjäna samhället.

8. Inrättande av ett för flera till den här behandlade problematiken anknutna discipliner gemensamt forskningsinstitut. Aktuella discipliner är främst psykiatri, socialmedicin, socialpsykologi, individualpsykologi, psykoterapi och allmän sociologi.

9. Ökad utbyggnad av samhällets arbetsvårdsresurser.

Med hänvisning till det anförda anhålles,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om tillsättande av en utredning, med parlamentarisk förankring, med uppdrag att undersöka vilka åtgärder som kan vidtagas för att komma till rätta med de tilltagande psykiska störningstillstånden i samhället, varvid särskilt de i motionen anförda synpunkterna bör beaktas.

Stockholm den 25 januari 1966

Joel Sörenson

Ruth Hamrin-Thorell

Sven Nyman